

Huquqiy munosabatlar

Ismoilova Gulnoza O'ktamovna

Toshkent shahar yuridik texnikumi

Mutaxassislik fanlari kafedrası

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada fuqarolik huquqiy munosabatlar va ularning xususiyatlari, ularning mazmun mohiyati va ushbu munosabatlar ishtirokchilari haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, fuqarolik huquqiy munosabatlar ishtirokchilarning huquqiy maqomi va ularning o'zaro munosabatlardagi tengligi, jumladan, davlatning fuqarolik huquqiy munosabatlar sub 'ekti sifatidagi maqomi, unig ushbu munosabatlarda ommaviy munosabatlardagidek ustun mavqeyda emas, balki boshqa ishtirokchilar bilan teng mavqeylarda ishtirok etishi, davlat nomidan ishtirok etishga vakolatli bo 'lgan sub 'ektlar uchun ham fuqarolik huquq va majburiyatlar boshqa ishtirokchilar uchun vujudga keladigan asoslarga ko'ra vujudga kelishi masalalari muhokama qilingan. Jumladan, davlat nomidan ishtirok etuvchi sub 'ektlar boshqa fuqarolik huquqiy munosabatlar kabi shartnomaviy munosabatlarga kirishi ham mumkinligi haqida so 'z yuritilib, davlat xususiy sheriklik loyihasini amalga oshirish uchun davlat sherigi va xususiy sherik o'rtasida tuziladigan bitim, uni tuzish jarayonlari, davlat sherigi tomonidan mazkur bitimni tuzish uchun o'tkaziladigan tanlov jarayonlari va bitimda taraflarning huquq va majburiyatlari, shuningdek, loyiha yuzasidan belgilanadigan javobgarlik haqida so'z yuritilgan.

Shuningdek, maqolada davlat xususiy sheriklik doirasidagi boshqa fuqarolik huquqiy munosabatlar xaqida ham fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: fuqarolik huquqiy munosabatlar, fuqarolik huquqiy munosabatlar ishtirokchilari, fuqarolik huquqiy munosabatlar sub'ektlari, davlat fuqarolik huquqiy munosabatlar ishtirokchisi sifatida, davlat xususiy sheriklik bitimi, xususiy sherikni tanlab olish, sheriklarning fuqarolik huquqiy javobgarligi.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida oxirgi yillarda jamiyat hayotining turli jabhalarida qator islohotlar amalga oshirilmoqda, jumladan, mavjud infratuzilmani yanada rivojlantirish, yuzaga kelgan turli ijtimoiy, iqtisodiy muammolarini samarali hal qilish maqsadida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Ushbu muammolarni samarali hal qilish maqsadida turli zamonaviy mexanizmlar, ilg'or xorijiy tajriba keng qo'llanilmoqda. Ushbu maqsadda xususiy sektor imkoniyatlaridan keng foydalanish, xususiy sektor vakillarini davlat-xususiy sheriklik asosida jalb etish samarali amaliyoti yo'lga qo'yildi. Mazkur munosabatlarni tartibga soluvchi qator huquqiy normalar, kerakli normativ-huquqiy baza yaratildi.

Mazkur normalar ushbu munosabatlar ishtirokchilari o'zaro teng mavqeyini e'tirof etishga, ularga mutanosib huquq va majburiyatlarni taqdim etishga asoslanadi. Ushbu munosabatlar mazkur munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus normalar mavjudligiga qaramasdan fuqarolik huquqi umumiy normlari bilan ham tegishli tarzda tartibga solinadi.

Davlat xususiy sherikchilik munosabatlari tomonlar o'rtasida tuziladigan bitim asosida tartibga solinishi, bitim tuzish uchun xususiy sherikni tanlash uchun tanlov mexanizmlarini o'zida mujassamlashtirgan tartibning belgilanganligi, ishtirokchilarning mazkur bitimni bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi uchun tegishli tarzda javobgarlik mexanizmlari mazkur munosabatlardagi fuqarolik huquqiy elementlar hisoblanadi.

TADQIQOT MATERIALLARI TAHLILI VA NATIJALARI

Fuqarolik huquqiy munosabatlarda davlatning ishtirok etishi ikki shaklda kmamalaga oshirilishi soha tadqiqotchilari va olimlari tomonidan e'tirof etiladi. Davlat turli mulkiy va majburiy huquqiy munosabatlarda bevosita o'zi va uning tomonidan tashkil etilgan yuriik shaxslar orqali ishtirok etadi². Bunda davalat nomidan fuqarolik huquqiy munosabatlar ishtirok etuvchi mazkur sub'ektlar ushbu munosabatlar ishtirokchilari bo'lgan boshqa sub'ektlar bilan teng mavqeyda bo'ladi va ular orasida munosabatlar tenglikka asoslanadi. Davlat nomidan fuqarolik huquqiy munosabatlarda ishtirok etuvchi uning vakolatli organ-muassasalari yoki yuridik shaxslari mazkur munosabatlarda ishtirok etayotgan uchinchi shaxslarga nisbatan o'zining "hokimiyat" pozitsiyasiga tayangan holda ularga nisbatan ustun mavqega ega bo'la olmaydi.

Umuman olganda, davlat ishtirok etadigan mulkiy munosabatlarda davlat ushbu munosabatlar "shartli kreditori" maqomida ishtirok etishi holatlari kuzatiladi. Ushbu jarayon davlat turli to'lovlar (davlat boji, yig'im va soliqlar) belgilovchisi, o'rnatuvchisi, o'zgartiruvchisi va yig'uvchusi bo'lgan soliq va moliyaviy munosabatlarda yanada yaqqol ko'zga tashlanadi. Davlat o'zining hokimiyat vakolatini amalga oshirish mobaynida iqtisodiy munosabatlar ishtirokchilari bo'lgan sub'ektlar uchun to'lanishi majburiy bo'lgan soliq va boshqa to'lovlarni belgilaydi.

Fuqarolik huquqiy munosabatlarda esa davlat o'zining ustun mavqeyiga havola qila olmaydi. Ushbu munosabatlarda davlat teng ulushlarda ishtirok etadi, boshqa ishtirokchilar bilan teng asoslarda munosabatlarga kirishadi va javobgarlik oladi.

Davlat xususiy sheriklik munosabatlarida davlat ushbu munosabat ishtirokchisi bo'lgan xususiy sherik bilan teng asoslarda ishtirok etadi. Taraflar o'rtasida tuzilgan bitimda taraflarning har ikkalovisi uchun javobgarlik mexanizmlari beligilanadi. Umuman olganda

davlat davlat xususiy sheriklik munosabatlarida ishtirok etayotganda qator fuqarolik huquqiy munosabatlarga kirishadi⁵. Jumladan, davlat xususiy sheriklik bitimini tuzish uchun xususiy sherikni tanlab olish yuzasidan belgilangan tartibda tanlov o'tkazish jarayonida, xususiy sherik tomonidan davlat xususiy sheriklik loyihalarini taklif qilish, shartnoma shartlarini va unga binoan taraflarning huquq va javobgarliklarini belgilashda va boshqa qator vaziyatlarda fuqarolik huquqiy munosabatlar yuzaga keladi.

Ushbu munosabatlarni tartibga solish va tizimli tarzda tashkillashtirish maqsadida 2019 yil 10 mayda "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonuni qabul qilindi. Mazkur qonunda davlat-xususiy sheriklik tushunchasi, ushbu sohasidagi davlat boshqaruvi, davlat xususiy sheriklik loyixasi va bitimi, davlat-xususiy sheriklik bitimning taraflari, bitim taraflarining huquq va majburiyatlari, uni tuzish va amalga oshirish tartibi, xususiy sherikni tanlash, xususiy sherik va kreditor huquqlari kafolati kabi tushunchalar belgilangan.

Davlat-xususiy sheriklik sohasidagi munosabatlar kompleks ijtimoiy munosabatlarni o'zida jamlagan bo'lib, ushbu ijtimoiy munosabatlar turli huquqiy normalar asosida tartibga solinadi. Masalan, loyihada belgilangan faoliyat lisenziyalanadigan faoliyat turi bo'lganda, xususiy sherik tomonidan ushbu faoliyat bilan shug'ullanish uchun davlat bilan davlat xizmatlari sohasidagi ma'muriy munosabatlarga kirishish talab etiladi. Davlat-xususiy sheriklik sohasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi yuqorida nomi keltirilgan qonunda davlat-xususiy sheriklik loyihasini shakllantirish, xususiy sherikni tanlab olish kabi masalalarga atroflicha to'xtalib o'tilgan. ushbu munosabatlarni tartibga solishda qonun chiqaruvchi vaziyatdagi fuqarolik-xuquqiy munosabatlarni tartibga solishga, fuqarolik qonunchiligi umumiy normalariga qo'shimcha ravishda aynan mazkur munosabatlardagi ushbu jarayonlar qanday tartibda amalga oshirilishini batafsilroq belgilashga harakat qiladi. Qonun chiqaruvchi ushbu munosabatlarni tartibga solib loyihadan ko'zlangan maqsadlarga erishish uchun qulay muhit va imkoniyat yaratishga, xususiy sherik uchun ham

manfaatli bo'lgan, davlat sherigiga ustun mavqey taqdim etmaydigan tartibni belgilashga intiladi.

XULOSA

Bevosita bitimning o'zida bitim bitim muddatidan oldin bekor qilingan taqdirda munosabatlarda taraf sifatida ishtirok etmagan, biroq manfaati bevosita bog'liq bo'lgan uchinchi shaxslar, ya'ni kreditorlar manfaatlarini himoya qilish vositalari belgilanishi, ularga shunday vaziyatlarda kompensatsiya to'lanishi nazarda tutilishi mumkin.

Xususiy sherik o'z kreditorlariga ta'minotning har qanday turini yoki shaklini taqdim etishi, shu jumladan davlat-xususiy sheriklik to'g'risidagi bitim doirasidagi o'z huquqlarini ham taqdim qilishi mumkin. Shuni e'tirof etish zarurki, davlat-xususiy sheriklik to'g'risidagi qonunchilik davlat-xususiy sheriklik munosabatlari doirasidagi kreditorga boshqa munosabatlar doirasida kreditorlarga taqdim etiladigan kafolatlardan ko'ra ko'proq kafolat(huquq)ni taqdim etadi. Jumladan, kreditor davlat sherigi bilan kelishuvga asosan loyihani amalga oshirishdan xususiy sherikni bitimda nazarda tutilgan shartlarga muvofiq chetlashtirishga yoki bitimda belgilangan shartlarga muvofiq uni yangi xususiy sherikka almashtirishga haqli. Bunda mazkur normaning taraflar o'rtasida tuzilgan bitimda bevosita ko'rsatilganligi mazkur normadan foydalanishning zaruriy sharti hisoblanadi va o'z navbatida xususiy sherikka davlat-xususiy sheriklik shartnomasini tuzish jarayonida o'z huquqlarini kafolatli himoya qilish imkonini beradi. Ya'ni, bitimga ushbu mazmundagi bandning kiritilishiga yo'l qo'ymaslik orqali xususiy sherik bitim doirasidagi o'z huquqlariga nisbatan kelajakda vujudga kelishi mumkin bo'lgan ehtimoliy tahdidlardan himoyalanaadi. Xususiy sherik odatda tender (tanlov) orqali tanlanadi. Biroq, boshqa potensial investorlar loyihaga qiziqish bildirmasa yoki loyiha intellektual mulk huquqlaridan yoki faqat kompaniyaga tegishli bo'lgan boshqa aktivlardan foydalanishga asoslangan bo'lsa, raqobatsiz xususiy sherikni tanlashga imkon beruvchi bir nechta istisnoli vaziyatlar vujudga kelganligi kuzatiladi. Ushbu vaziyatda loyiha yuzasidan bitim tuzishga vakolatli sifatida

belgilangan davlat sherigi ushbu loyiha yuzasidan shartnoma tuzishi xohishini bildirgan barcha talabgorlarga birdek imkoniyat yaratishi, ya'ni ularning imkoniyatlari va takliflarini atroflicha o'rganib chiqqan holda baholashi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Topildiev Baxromjon DOGOVOR DOVERITELNOGO UPRAVLENIY_a NEDVIJIMOSTY_u I PERSPEKTIVY_i YeGO RAZVITIY_a // Review of law sciences. 2020. №Spesvy_{ypusk}. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dogovor-doveritelnogo-upravleniya-nedvizhimostyu-i-perspektivy-ego-razvitiya> (data obrasheniya: 11.10.2021).
2. Raxmonkulov X., Fukarolik xukukining sub'ektlari, ukuv kullanma - T.: Uzbekistan, 2008. 170 bet
3. Burxanova L. M., Egamberdiev E. X. SEMEYNOE PREDPRINIMATELSTVO V RESPUBLIKE UZBEKISTAN KAK SPOSOB RAZRESHENIY_a SOTSIALNO-EKONOMICHESKIX PROBLEM V USLOVIY_aX RYINOChNOY EKONOMIKI //Materialy VII Mejdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferensii «Aktualnye problemy sotsialno-trudovyx otnosheniy», posvyashchennoy 60-letiyu osnovaniya Instituta sotsialno-ekonomicheskix issledovaniy DFIS RAN. - 2019. - S. 121-123.
4. Imomniyozov, Doniyorbek Baxtiyor O'G'Li. IKKIYOQLAMA SOLIQQA TORTMASLIK PRINSIPINING AHAMIYATI // ORIENSS. 2021. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ikkiyoqlama-soliqqa-tortmaslik-prinsipining-ahamiyati> (data obrasheniya: 16.12.2021)
5. Koryogdiyev, Bobur Umidjon Ogli BITIMNI HAQIQIY EMAS DEB TOPISH VA UNING OQIBATLARINI QOLLASH FUQAROLIK HUQUQLARINI HIMOYA QILISH VOSITASI SIFATIDA // ORIENSS. 2021. №11. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/bitimni-haqiqiy-emas-deb-topish-va-uning-oqibatlarini-qo-llash-fuqarolik-huquqlarini-himoya-qilish-vositasi-sifatida> (data obraʼniya: 16.12.2021).

6. Ibroximov Azimjon Abdumumin Ugli KORPORATSIYaNi BOSHQARISHDA FIDUTSIAR MAJBURIYATLAR VA ULARNI UZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI // ORIENSS. 2021. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/korporatsiyani-bosh-arishda-fidutsiar-mazhburiyatlar-va-ularni-zbekistonda-llash-imkoniyatlari> (data obraʼniya: 16.12.2021).